EL TREBALL ARTESANAL
I EL COMERÇ DE LA PELL A VIC,
A L'EDAT MITJANA.
UNA ARQUETA BAIX-MEDIEVAL CONSERVADA
AL MUSEU DE L'ART DE LA PELL, DE VIC

IMMA OLLICH I CASTANYER
Universitat de Barcelona
MARIA OCAÑA I SUBIRANA
Museu Arqueològic de l'Esquerda

SUMARI

1. Descripció formal de l'arqueta: Descripció de les escenes. Cronologia i procedència.- 2. El procés de fabricació.- 3. El treball artesanal i el comerç de la pell a Vic, a l'Edat Mitjana.- Bibliografia.- Annex.

El Museu de l'Art de la Pell, inaugurat a Vic el 1996, compta com a base amb els importants fons procedents de la col·lecció particular d'Andreu Colomer Munmany. Al llarg de la seva vida, aquest industrial de la pell ha anat adquirint peces, de procedència, cultura i cronologia diverses, però totes amb un tret comú: la pell intervé totalment o en algun aspecte concret en el procés de l'elaboració de la peça. Tot i que la gran majoria d'objectes d'origen europeu són dels segles XVI al XVIII, hi ha un fons d'època medieval que ha atret la nostra atenció¹.

¹Agraïm l'ajuda dels tècnics del Museu de l'Art de la Pell de Vic, Anna Soler i Trini Genís, així com a Joan Surroca, director del Museu, la possibilitat de treballar directament amb l'arqueta.

"Anuario de Estudios Medievales", 29 (1999)

Del conjunt de les 15 o 20 arquetes i petits cofres i/o estoigs exposats al públic en una sala especial, n'hem triat un de molt particular: es tracta d'una arqueta de fusta recoberta amb pell repussada i treballada, amb aplics metàl·lics daurats (Inv. núm. 650, C/1092 del Museu de l'Art de la Pell). L'excepcionalitat de la peça, però, rau en les escenes representades, de gran qualitat estilística i que s'emmarquen plenament en la temàtica de l'amor cortès medieval.

D'altra banda els tres materials bàsics que es van utilitzar per fabricar l'arqueta (fusta com a element de suport, pell i metall com a elements ornamentals), ens permeten definir tres tipologies de treball artesanal a l'Edat Mitjana: el de la fusta, el de la pell i el dels metalls. Per tant, a partir de l'arqueta intentarem introduir-nos en el món del treball medieval, tant el dels artesans especialitzats en objectes de luxe, com el dels mercaders que comerciaven amb aquests productes. Comptem amb unes línies de recerca bàsica: la iconografia, l'arqueologia i els documents. La seva interpretació conjunta ens porta a tres aspectes complementaris que desenvolupem a continuació: un primer sobre descripció formal iconogràfica de l'arqueta, possible cronologia i procedència; un segon aspecte sobre el procés concret de fabricació de l'arqueta; per últim, el treball artesanal i el comerç de la pell a Vic a l'Edat Mitjana.

1. DESCRIPCIÓ FORMAL DE L'ARQUETA

Es tracta d'una arqueta de fusta, de forma rectangular amb la tapa trapezoidal. Les mides d'aquesta peça són de 35,5x16x20,5 cm. Tècnicament, combina el treball de la pell repussada i gravada, i es poden veure els relleus de les figures que s'hi representen, juntament amb línies incises i treball de punxons que acaben de completar el conjunt. La pell és policromada utilitzant els colors blanc, vermell i daurat que s'alternen per a crear una combinació rítmica i harmònica a la vegada. També cal destacar la presència d'aplicacions metàl·liques que serveixen per a remarcar l'organització de les diferents escenes que decoren la peça, aquests elements tenen tres petites flors a la part superior de la tapa, mentre que els extrems són acabats en forma de flor de lis. Així trobem que la tapa conté sis carrers separats per aquesta decoració metàl·lica, i dividits al mateix temps en dos registres. En total hi apareixen dotze escenes. Els laterals de la tapa, on continuen també els aplics metàl·lics, presenten una decoració idèntica, un drac que adquireix

la forma estilitzada d'una espiral es repeteix a cada compartiment, fins a un total de divuit vegades. La part inferior de la tapa està rematada amb banda de llautó on pot llegir-s'hi la inscripció AVE MARIA GRACIA PLENA DOMINUS, a la part frontal, mentre que als laterals el llautó conté una sanefa amb elements vegetals. Pel que fa a la part inferior de l'arqueta, trobem que aquí les escenes de la zona frontal, són ara cinc, ja que la central adquireix una major superfície en incloure el pany de la peça, aquest element també està acuradament treballat. A diferència de les escenes de la tapadora, les que veiem a la zona inferior, un total de setze, tenen una referència espacial, un element arquitectònic que les emmarca, un arc apuntat trilobat, a més dels característics elements metàl·lics dels quals ja hem parlat més amunt. També la base de la caixa ha estat decorada: amb una doble línia incisa s'ha dibuixat un escaquer de rombes, cadascun dels quals conté una petita taca rodona de color blanc o vermell, segons correspongui, ja que ambdós colors es van alternant.

Descripció de les escenes

Les imatges que apareixen a l'arqueta expliquen amb seguretat la funció que devia haver tingut aquesta peça. Totes les escenes estan integrades per un personatge femení i un de masculí en clara actitud amorosa. En algunes escenes els amants es besen, s'acaronen o l'enamorat ofereix quelcom a l'enamorada, una flor de lis (el símbol solar i emblema de la sobirania des de l'antiguitat) potser amb el valor de reina del cor del cavaller; també en el mateix sentit el cavaller ofereix un petit cor a l'enamorada (l'ofrena del cor que també és possible de trobar en un tapís del Museu de Cluny) o fins i tot un rotlle (valor de la paraula escrita en l'amor cortès) (ARIÉS-DUBY, 1988). En el mateix sentit cal dir que la presència del color vermell pot simbolitzar el color dels promesos que es casen, si recordem el que d'això ens diuen els mateixos autors. Sembla que en el món medieval el color vermell té aquesta significació en algunes regions meridionals. També hem esmentat més amunt que les escenes de la tapadora no estan contextualitzades en un ambient concret, mentre que les de la part inferior es desenvolupen dins un marc format per una arcuació apuntada trilobada i en un cas hi ha la representació molt estilitzada d'un arbre (referència al jardí o al verger relacionat també amb l'amor?).

Per totes aquestes consideracions sembla clara la funció i el significat de l'arqueta. Es tracta sens dubte d'una penyora d'amor i les escenes que

s'hi representen fan referència a l'amor cortès tal com va quedar fixat a partir del segle XII pels poetes provençals: el que és propi de la cort o hauria de ser tan agradable com la vida a la cort (RUBIÓ, J. 1943).

El que sobta del conjunt és la presència de la inscripció religiosa a la part frontal de l'arqueta, ja que sembla un intent de donar un aire sacralitzant a un conjunt del tot profà. El tipus d'inscripció que s'adiria més a la peça, entrant en el terreny de la pura especulació, seria molt proper als lemes que apareixen en algunes arquetes de prometatge catalanes dels segles XIV-XV on pot llegir-s'hi "Amor, mercè si us plau", "Tot bé" o "Amor lleial" (Dalmases-Pitarch, 1984).

Cronologia i procedència

Poder concretar una mica més la cronologia i la procedència d'aquesta peça era un dels objectius principals del present estudi. La cronologia que s'ha vingut donant a aquesta peça és el segle XIV-XV i de procedència possiblement catalana o en algun cas més genèric, francesa o europea (Soler, A. 1992).

Un dels elements a tenir en compte per poder precisar la cronologia és la indumentària dels personatges. Françoise Piponnier i Perrine Mane (1995), assenyalen que en el vestir dels homes, a la segona meitat del segle XIV es posen de moda les pesades i llargues cintures així com també les sabates dites "a la poulaine", amb la punta cargolada enlaire. Aquests dos tipus d'abillament els trobem en aquesta arqueta, la qual cosa ens fa pensar en una cronologia que podem apropar a la segona meitat del segle XIV i estendre al segle XV. Respecte a la procedència, no tenim indicis que ens facin dubtar de la procedència catalana, ja que la factura gòtica internacional que correspon a l'estil de la peça és una característica catalana des de finals del segle XIV i tot el segle XV.

2. EL PROCÉS DE FABRICACIÓ

Com i on va es va fabricar aquesta arqueta? Tot i que és difícil precisar el lloc exacte de la seva manufactura, es pot intentar una aproximació arqueològica i documental, igual com ens hem apropiat a la seva cronologia a partir del seu estil i de representacions iconogràfiques semblants. Com hem dit més amunt, hi ha tres materials diferents que

componen l'arqueta: la caixa de fusta, que forma l'element de suport bàsic; el recobriment de pell treballada; i els aplics metàl·lics, en forma de tires allargades que separen les escenes, clavetejades amb aplics en forma de flor. Una petita nansa treballada i el pany de tancament completen la peça.

Pel que fa el tipus de fusta emprada en la construcció de l'arqueta pot ser molt útil aplicar l'arqueologia comparada: les anàlisis antracològiques realitzades a restes carbonitzades permeten conèixer una varietat important en els tipus de fusta emprats, segons la seva funcionalitat. El 1996 es va excavar una habitació al poblat medieval de L'Esquerda, a Osona, incendiada a mitjàn segle XIII (Rocafiguera-Ollich, 1998). Els taxons analitzats corresponents a les fustes carbonitzades són un bon indicador d'aquesta varietat i del seu ús, tant per a la construcció de la vivenda com per a mobiliari: roure (*Quercus L.* i *Quercus sec. Robur*) i faig (*Fagus sylvatica L.*) per a la porta i les bigues del sostre; salze, pollancre i noguera (*Salix/Populus L.* i *Juglans regia L.*); boix i freixa (*Buxus sempervirens* i *Fraxinus excelsior*); palma (*Palmaceae*), tallada i treballada formant una estora que cobria la meitat de l'habitació (CUBERO, 1998). En aquest mateix espai es va localitzar un pany de ferro, amb tot l'engranatge i la petita clau al costat, corresponent a una arqueta. El pany conservava encara restes de carbó adherides a la seva cara interna, l'anàlisi de les quals ha determinat que la fusta era cirerer (*Prunus tipo avium/cerasus*). Una fusta especial i resistent, rica en matisos i tons, molt adient per a treballs de fusteria fina. Caldria comprovar, mitjançant una analítica no destructiva, si l'arqueta del Museu de la Pell que ens ocupa està feta d'una fusta semblant.

El següent pas en la fabricació de l'arqueta va ser recobrir-la amb pell treballada. Aquesta era una etapa delicada i que requeria uns coneixements específics de l'artesà. El treball de la pell està molt especialitzat a Catalunya des de les primeries de l'Edat Mitjana: certes àrees treballen la pell i el cuir amb tècniques apreses d'al-Andalus. En el cas concret de Vic, els documents notariais del segle XIII ens parlen de "cordovans" o pells adobades "com a Còrdova". El procediment d'adob amb sumac substitueix el més habitual d'escorça d'alzina o de pi. La pell d'aquesta arqueta està repussada, gravada i policromada, dibuixant unes escenes amoroses que s'han descrit a l'apartat anterior. La tècnica del gravat és molt acurada en aquest cas particular, però de fet, es tracta d'un cordovà molt treballat. El cordovà era una pell de cabra adobada amb sumac. Aquest tipus d'adob vegetal dóna a la pell una qualitat superior, proporcionant-li més flexibilitat, suavitat, resistència i durabilitat. S'emprava en el recobriment d'arquetes,

caixes, baguls, selles de muntar, estoigs i per a fabricar sabates i guants. El cordovà és un tipus de pell de gran prestigi, però destinada a una funcionalitat o ús concret dintre la vida quotidiana. Aquí és on es diferencia bàsicament del guadamassil, o pell de moltó adobada, que és sobretot una tècnica artística de treballar la pell, destinada a una finalitat estètica o de decoració sumptuària.

La tercera fase del treball implica l'ús dels metalls. En molts casos, les arquetes tenen aplics i es tanquen amb panys de ferro. En aquest cas, el metall usat és un aliatge, que li dona més qualitat. Les aplicacions metàl·liques de l'arqueta són de dos tipus diferents: les tires allargades i els aplics clavetejats en forma de flor són fabricats pel sistema de repicatge amb martell i punxons. En canvi, la nanseta, col·locada enmig de la tapa, sembla feta pel sistema de fosa. Quant al metall emprat, es tracta d'un aliatge de coure i zinc, conegut popularment com a llautó. El coure o aram treballat queda de color marronós, mentre que la mescla amb zinc li dona un to daurat brillant. El llautó fon a 700° i té una oxidació semblant a la del bronze. Per tant, no es desgasta tant com el ferro².

Si considerem la peça en conjunt, es tracta d'una obra excepcional, de gran qualitat i complexitat, en la fabricació de la qual possiblement va intervenir més d'un obrador: un de fusteria, un de pells repussades i un obrador de metalls. Podem suposar que del mestre fuster l'arqueta va passar al mestre artesà especialista en pells, que la va recobrir i treballar amb ornaments. És probable que aquest mateix artesà acabés la peça, col·locant-hi els aplics de metall, tot i que també pot ser que aquest procés final el fes una altra persona, la que havia fabricat els aplics o la caixa de fusta inicial. Fos com fos, l'especialització en el treball artesanal és òbvia i força complexa, donant com a resultat un producte de luxe que només podia tenir sortida en un mercat força desenvolupat.

Per les característiques que hem descrit, és evident que l'arqueta va ser fabricada en un lloc on es coneixia molt bé el treball de la pell. I, considerant-la de manufactura catalana per les seves característiques estilístiques, molt bé pot ser que fos fabricada en un taller especialitzat de Vic. A la Baixa Edat Mitjana, aquesta ciutat es va consolidar no tan sols com centre de producció de la pell, sinó també del seu comerç internacional.

²La informació sobre la composició dels metalls de l'arqueta la devem a l'Oriol Amblàs i Novellas i a Miquel Amblàs, de l'Escola d'Arts i Oficis de Vic, a qui agraïm la seva col·laboració.

La gran difusió mercantil dels segles XIII, XIV i XV explicaria la dispersió i l'amplitud de l'àrea geogràfica on es poden localitzar aquests productes d'origen català.

3. EL TREBALL ARTESANAL I EL COMERÇ DE LA PELL, A VIC, A L'EDAT MITJANA

Entre els segles XIII i XIV, Vic, cap de la comarca d'Osona, es consolida com a centre productor de la pell. Ja des de l'Alta Edat Mitjana, s'especialitza en el treball de la pell. Ho afavoreixen tant el seu clima especial d'inversió tèrmica, com la seva situació prop dels rius Mèder i Gurri, afluent del Ter, que permet l'aprofitament del cabal d'aigua per a les tasques necessàries en el procés de fabricació de pells i cuirs: rentats, blanquejats, tintats, assaonats, adobats. Prop del pont de Queralt, en una de les sortides de la ciutat orientada al sud, s'estableixen les adoberies, on hi havia els tallers i els nocs o basses on es posaven les pells a adobar, així com els calciners o dipòsits on els adobadors assaonaven les pells amb calç. A l'actualitat, el barri encara conserva el nom (Les Adoberies) i continua essent una zona que ha mantingut els assecadors dels pellaires en actiu fins fa uns deu anys³, actualment en desús i en estat de deteriorament progressiu⁴.

La força hidràulica també s'aprofitava per moure els molins i batans situats al llarg dels rius, que la documentació esmenta com a fariners, bataners, drapers, i també, d'escorça, per a l'adob de les pells. Tanmateix, les pelleries de Vic van fer servir molt aviat el sumac, tècnica d'adob vegetal

³El mateix cognom d'un dels darrers pellaires que encara treballaven en aquest barri, anomenat Corderoure, ja surt esmentat a la documentació notarial del segle XIII. La tradició del treball de la pell s'ha mantingut viva a la ciutat a llarg dels segles.

⁴Les Adoberies encara són una imatge típica de la ciutat de Vic, a la dreta del Pont de Queralt i sobre el riu Mèder, prop de la Catedral. Caldria que l'administració valorés la riquesa patrimonial que suposa l'existència d'un barri artesà complet, potser un dels pocs a Catalunya que ha sobreviscut des de l'Edat Mitjana, i que testimonia físicament la principal activitat artesanal que va fer créixer la ciutat, el treball de la pell. Caldria que s'impedís l'abandonament i degradació progressiva a que està sotmès aquest barri, amb una actuació urbanística de rehabilitació respectuosa, sense caure en l'especulació del sòl. Encara és factible la recuperació d'un obrador de pells prop del riu, amb tots els seus elements, des dels nocs i calciners per a l'adob, fins als assecadors. Aquesta actuació recuperaria una part important del patrimoni arquitectònic i arqueològic, alhora que potenciarà els recursos turístics de la ciutat.

importada d'al-Andalus, i es van especialitzar en la producció de cordovans. Aquestes pells ben treballades i repussades cobrien una forta demanda del mercat interior, però també es destinaven a l'exportació.

Vic al segle XIII era una vila (aconseguirà el títol de ciutat, atorgat pel rei, el 1315) en procés de creixement i expansió, procés relacionat amb l'artesanat i el comerç, que acollia població procedent de la ruralia dels voltants. Des de 1230, els documents notariais procedents de l'Arxiu Episcopal de Vic (fons Cúria Fumada, Manuals Notariais)⁵, aporten gran quantitat de dades referents a aquesta reactivació artesanal i mercantil de la ciutat. Una gran part de l'artesanat estava implicat directament o indirecta amb el treball de la pell: segons A. Pladevall, a finals del segle XIV, el gremi de la Confraria de St. Francesc, patró dels curtidors, acollia una quarta part dels artesans de la ciutat.

Al segle XIII i començaments del s. XIV, els documents no diferenciaven massa els oficis del ram de la pell i només s'esmenten els *sutores* (sabaters) i els *pelliparii* (pellaires). En canvi, cap a finals del segle XIV, la diversificació dels oficis es fa ben palesa i això pot correspondre a un creixement de l'artesanat i del grau d'especialització. Els pellaires es distingien entre blanquers i assaonadors; els sabaters en corretgers, vainers, guanters, etc. En realitat, "sabaters" s'usava com al nom genèric que acollia artesans que feien totes les operacions d'adob i manufactura de la pell. Tots aquests artesans s'organitzaven en gremis, o associacions que regulaven el treball. A partir dels segles XV i XVI, a Vic hi ha diferents confraries: la dels sabaters, cuiraters, blanquers, assaonadors i aluders.

Els artesans s'agrupaven en carrers on es treballava en el mateix ofici. L'obrador d'un artesà solia ser a la seva pròpia casa, que constava d'un espai per a treballar a la planta baixa, a vegades amb una botiga que donava al carrer, i la vivenda al pis de dalt. Alguns artesans sabaters tenien taules al mercadal de Vic, concretament "taules de sabateria", on en els mercats setmanals s'hi venien tota mena de productes relacionats amb la pell.

Una part de la producció de Vic es destinava al comerç local i interior. Però també tenim constància del comerç internacional. Concretament, les pells millors adobades, amb tècniques especials, els anomenats cordovans, es fabricaven a Vic i es destinaven a l'exportació. Des del segle XIII,

⁵Les sèries de Notariais a Vic (ACF) comencen a la primera meitat del segle XIII i arriben ininterrompudament fins el segle XX. Es tracta de les sèries més antigues i contínues de Catalunya (CASAS-OLLICH, 1986 i GINEBRA, 1998).

moment en què comencen els registres notariais, es té constància d'un moviment entorn del mercat internacional de la pell: importacions i exportacions de cuirs, pells i altres productes (sobretot de ferro), a llocs tan llunyans com França, Flandes i Sevilla.

És molt significatiu el cas concret d'un comerciant de Vic, Pere de Cloquer, que el 5 de març del 1242 rep una comanda de Berenguer de Vila per a dur coltells de ferro i un cordovà a Flandes i cap a França. El valor total dels productes és de 36 lliures i 7 sous de diner melgorès, tal com ho fan constar en un document davant del notari. Pere de Cloquer, que fa el viatge "per mar i terra i per aigua dolça", ens descriu les vies de comunicació usades per arribar a Flandes: camins per terra i vies marítimes i fluvials. Un cop arribat es compromet a vendre-ho bé i sense engany, i amb el millor benefici possible. Segons el costum de l'època es compromet, a la tornada, a repartir aquest benefici de manera que ell es quedarà una quarta part i el soci capitalista les tres quartes parts (Garcia Sanz, 1967). Aquest és un bon exemple del moviment i dels llargs viatges que feien comerciants de Vic per tal de col·locar els seus productes especialitzats. Tot i els perills físics i el risc econòmic d'una operació semblant, els beneficis devien ser importants, si jutgem pel creixement de la ciutat i l'enfortiment d'una classe burgesa capitalista, que formarà grans famílies de comerciants al llarg dels segles XIV i XV.

Una d'aquestes famílies de Vic, els March, són comerciants amb pells, sobretot amb el sud de la península ibèrica. S'ha conservat el quadern de comptes de Jaume March, mercader de pells de Vic, que el 1391 va organitzar una expedició a Sevilla. El fracàs de l'expedició, degut a un naufragi a la zona de Dènia, ens ha permès conèixer molts detalls (Pladevall, 1972). Sembla que Jaume March va noliejar un vaixell carregat de productes del país, sobretot coltells, espases i fulles de ferro, per tornar amb un altre carregament de cuirs curts i molt elaborats, en concret cordovans. L'encarregat de participar directament a l'expedició era el seu fill, Bernat March. Bernat va morir a la tornada, a Dènia, i després es va fer liquidació de comptes. En el moment del naufragi, el vaixell duia 1.600 cuirs treballats, per un valor total en brut de 248 lliures barcelonines. Tot i el fracàs i el trasbals personal i econòmic que va suposar pels March, es té notícia d'una altra expedició organitzada des de Vic el 1397. Molts cuirs dels March eren d'importació sevillana o del nord d'Àfrica, que treballaven amb tècniques molt refinades. Altres eren curts en els calciners de Vic, amb tècniques que imitaven les islàmiques.

Tot plegat ens porta a una sèrie de consideracions respecte al treball de la pell i el seu mercat: el treball de la pell està a la base del creixement de Vic com a ciutat a la Baixa Edat Mitjana, i formarà una classe d'artesans especialitzats i de mercaders que exportaran a mercats llunyans. Els casos de Pere de Cloquer i de la família March són paradigmàtics i ens marquen les dues grans àrees geogràfiques del comerç al llarg dels segles XIII i XIV: expedicions cap el sud de la Mediterrània per aconseguir pells refinades i alhora vendre-hi productes de ferro, i viatges cap el nord d'Europa per vendre productes de pell de luxe, com podia ser l'arqueta estudiada. En ambdós casos, el treball i el comerç de la pell és el nexa comú de creixement i expansió de la ciutat.

BIBLIOGRAFIA

—AA.DD. (1992), *L'Art en la Pell. Cordovans i guadamassils de la Col·lecció Colomer Munmany. Catàleg de l'exposició*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.

—AA.DD. (1998), *El Arte en la Piel. Colección A. Colomer Munmany. Catálogo de la exposición*, Madrid, Fundación Central Hispano.

—AGUILÓ, M.P. (1982), *Cordobanes y Guadamecíes*, a A. BONET CORREA (coord.), *Historia de las artes aplicadas e industriales en España*, Madrid, Ed. Cátedra.

—ARIÉS, Ph.; DUBY, G. (1988), *Historia de la vida privada*. Vol. 2. *De la Europa feudal al Renacimiento*, Madrid, Taurus.

—CASAS, LL.; OLLICH, I. (1986), *Catàleg dels Arxius Notarials de Vic*, Barcelona, Fundació Noguera (Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya, 9).

—CUBERO, C. (1998), *L'anàlisi antracològica aplicada a una habitació medieval: L'H-34 de l'Esquerra*, en premsa a "I Sympòsium d'Arqueologia Medieval. Homenatge al Dr. Manuel Riu" (Berga, 26-28 març 1998).

—DALMASES, N; PITARCH, A.X. (1984), *L'Art Català*, vol. 2: *L'Art gòtic. segles XIV-XV*, Barcelona, Edicions 62.

—DUBY, G; PERROT, M. (1992), *Historia de las mujeres*, vol. 2. *La Edad Media*, Madrid, Taurus.

—GARCIA SANZ, Arcadi (1967), *El comercio de la piel en Vich a mediados del siglo XIII*, Vic, Colomer Munmany S.A.

—GENÍS BAYÉS, Ramon (1959), *El Ram de la Pell a Vich*, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, Monografies, 3.

—GINEBRA, R. (1998), *El Manual Primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic*, Barcelona, Fundació Noguera (Acta Notariorum Cataloniae, 6 i 7).

—GUDIOL I CUNILL, J. (1913), *Guadamacils catalans*, a "La Veu de Catalunya" (Barcelona, 14/08/1913).

—GUDIOL I CUNILL, J. (1913), *De mobiliari català. Caixes i caixers gòtics*, a "La Veu de Catalunya" (Barcelona, 2/10/1913).

—OLICH I CASTANYER, I. (1988), *Camp i ciutat a la Catalunya del segle XIII. L'evolució de la Plana de Vic*, Vic, EUMO Editorial (Referències, 3).

—PASSOLA, Josep M^a (1968), *Artesanía de la piel. Encuadernaciones en Vich. I: siglos XII-XV*, Vic, Colomer Munmany S.A.

—PIPONNIER, F.; MANE, P. (1995), *Se vêtir au Moyen Âge*, París, Adam Biro.

—PLADEVALL, A. (1972), *Una familia de mercaderes de pieles en Vich a finales del siglo XIV*, Vic, Colomer Munmany S.A.

—ROCAFIGUERA, M.; OLLICH, I. (1998), *Els sistemes constructius a L'Esquerda, de l'època ibèrica a la medieval*, en premsa a "I Sympòsium d'Arqueologia Medieval. Homenatge al Dr. Manuel Riu" (Berga, 26-28 març 1998).

—RUBIÓ, J. (1943), *Vida española en la época gótica. Ensayo de interpretación de textos y documentos literarios*, Barcelona, Ed. Alberto Martín.

1. Arqueta de pell treballada (Museu de l'Art de la Pell, de Vic) *(fotografia: I. Ollich)*.

2. Detall de la mateixa arqueta, amb les escenes gravades a la pell i els aplics metal·lics ornamentals (*fotografia: I. Ollich*).

ANNEX

1242, març, 5. Vic.

Comanda per dur coltells i un cordovà a França i Flandes.

AEV. Cúria Fumada, vol. 1239-1242.

Publ. A. GARCIA SANZ, *El comercio de la piel*, cit., doc.1.

Petrus de Clocario bona et libera voluntate in presenti cum hoc publico instrumento recipio in comandam a te Berengario de Villa et quorum vellis XXXVI libras et VII solidos denariorum malguriensium, scilicet in cultellos, rasore et cordoanem valencia inter omnia omnes denarios supradictos, super quibus omnibus renuncio omni excepcioni omnium rerum predictarum non habitatum sive non receptarum. Que omnia recipio ad hoc ut ea deportem aut deportare faciam apud Flandres aut apud Franciam. Que omnia predicta et singula promito et convenio tibi et cui velis bona fide et sine omni enganno bene et fideliter vendere, tractare, minare et emerchari tanquam in res meas proprias in omnibus rebus et mercimoniis in quibus melius lucrari possim. Et de omni lucro quod Deus in predictis omnibus et singulis dederit vel cum ipsis facere potuero in locis aliquibus ratione aliqua, habeas tu et quos velis fideliter tres partes et ego et quos velim quartam partem tantum, salvo et levato primo tibi et cui velis toto tuo antedicto cabali. Tamen hoc totum vadat, stet et deportetur per mare et per terram et per aquam dulcem ac per cuncta loca alia ad tuum resecum et fortunam. Dando tibi et cui velis hoc totum in me et in omnibus bonis et res mee mobilia et immobilia, habita et habenda, utique melius accipere velis vel habere in vita et morte mea. Testes: Bernardus Daya, Petrus Cortesii et Guillelmus Laurencii.

Traducció

Pere de Cloquer amb bona i lliure voluntat pel present i públic document, rebo en comanda de tu Berenguer de Vila i de qui tu vulguis, 36 lliures i 7 sous de diner melgorès, en coltells, rasadors i un cordovà, valorat tot plegat en els diners supradits, sobre els quals renuncio amb l'excepció de totes les coses no hagudes o

no rebudes. Tot això ho rebo per portar-ho o fer-ho portar cap a Flandes i cap a França. Per tot això prenit et prometo i convinc amb tu i amb qui tu vulguis, de bona fe i sense engany, vendre-ho bé i fidelment, i tractar de fer-hi comerç com si fos meu, i amb totes les coses i mercaderies tractar de treure-hi el millor benefici possible. I de tot el lucre que Déu em dongui sobre tot el prenit a qualsevol lloc, en rebis tu i qui tu vulguis fidelment tres parts, i jo i els qui jo vulgui la quarta part restant, retornat primer i restat tot el teu capital inicial prenit. Igualment que tot, portat per mar i terra i per aigua dolça i per qualsevol altre lloc, vagi per al teu benefici i fortuna. Et dono a tu i a qui vulguis tot el que tinc en béns mobles i immobles, hagut i per haver, de manera que ho puguis recuperar tan en vida com en mort meva. Testimonis: Bernat Daya, Pere Cortès i Guillem Llorenç.

RÉSUMÉ

Cet article présente une description d'un coffret médiéval, élaboré en bois et recouvert en cuir, avec quelques pièces métalliques. Le cuir est décoré avec quelques figures humaines. On a fait une analyse du processus d'élaboration, et après on a étudié le travail artisanal du cuir en Catalogne médiévale, les techniques importées des arabes, et la diffusion du commerce local et européen au Moyen Âge.

SUMMARY

This paper contains a description of a mediaeval small box made in wood and recovered with leather, with some metal pieces. The leather is decorated with some human figures. After an analyse of the process of manufacture, the authors study the mediaeval craftwork of leather in Catalonia, the technics imported from muslim areas, and the local and european diffusion of leather trade in Middle Ages.